

Kunnostus karkotti linnut Kemin Kattila- ja Haminalahdelta

Pentti Rauhala

Kaupungin keskustojen lähellä sijaitsevat lintuvedet ovat olleet kunnostuksen kohteina niin Torniossa kuin Kemissäkin. Valitettavasti molemmissa paikoissa kunnostuksen tarkoitus on mitä ilmeisimmin ollut lisätä alueen kauneusarvoa joidenkin ihmisten silmissä – ja valitettavasti molemmissa kaupungeissa kärsijän osaan ovat joutuneet linnut.

Kattilalahti ja Haminalahdi sijaitsevat Kemin eteläosassa Rytikarin ja Hepolan asutusalueiden välissä. Veitsiluotoon menevä tie halkaisee vesialueen kahteen osaan, joista pohjoista kutsutaan Kattilalahdeksi ja eteläistä Haminalahdeksi. Lahdet on pohjois- ja eteläpäästä erotettu merestä penkereellä. Veden vaihtuvuus on hyvä, sillä lahtiin laskevat säännöstelty oja Veitsiluodon tehtaan Makeanvedenaltaasta ja Iso Ruonaaja. Myös korkealle noussut merivesi huuhtelee lahtia kovimmilla etelämyrskyillä. Alue on tunnettu Kemin parhaana lintuvedenä. Vuosina 1996–97 lahdilla suoritettiin Lapin ympäristökeskuksen ja Kemin kaupungin toimesta ruoppauksia ja veden pintaa nostettiin pohjapadolla.

Lahtien linnustoa on seurattu tarkoin 1960-luvulta lähtien. Tämän kirjoituksen tarkoituksena on kertoa, mitä vaikutuksia lah-

tien kunnostuksella on ollut linnustoon. Sitä varten tutkin vuonna 1998 pesimälinnuston valtakunnallisia kiertolaskentaohjeita noudattaen (Koskimies & Väisänen 1986) ja lepäilevien lintujen määrät elo-lokakuussa. Saatua tuloksia vertaan ennen kunnostustalaskettuihin lintumääriin.

Pesijöiden määrä väheni

Vesilintujen kantojen vuosittaiset vaihtelut ovat tunnetusti suuret. Tästä huolimatta näyttää selvältä, että lahtien kunnostus on ollut epäedullinen pesiville puoliselkeltajajäsenille. Kunnostuksen jälkeisessä kartoituksessa niitä tavattiin vain reilu kolmasosa kahden muun 1990-luvulla suoritettujen tutkimuksen määristä (taulukko 1). Sensijaan kokoselkeltajien määrässä ei ole tapahtunut oleellisia muutoksia. Silkkiiukku ansaitsee oman kommenttinsa. Vuosi 1991

oli lajille poikkeuksellisen hyvä niin Kattilalahti–Haminalahti alueella kuin Tornion Kaupunginlahdellakin (esim. Rauhala 1994).

Taulukko 1. Kattilalahden –Haminalahden pesimälinnusto.

	1991	1993	1998
Silkkiiukku	8	2	2
Haapana	19	10	4
Tavi	0	3	4
Sinisorsa	19	15	5
Jouhisorsa	1	1	0
Heinätavi	0	3	1
Lapasorsa	4	2	0
Punasotka	0	0	1
Tukkasotka	62	25	50
Telkkä	13	11	9
Tukkakoskelo	4	6	1
Pikkutylli	0	0	0
Lapinsirri	0	0	0
Suokukko	0	0	0
Taivaanvuohi	1	3	0
Kuovi	1	3	1
Punajalkaviklo	1	3	0
Valkoviklo	3	0–1	1
Liro	0	0–2	0
Rantakurvi	0	0	0
Rantasipi	2	3	6
Pikkulokki	0	4–6	0
Naurulokki	11	10	0
Kalalokki	7	10	3
Selkälokki	0	1	0
Harmaalokki	0	4	1
Kalatiira	5	2	1
Kala-/lapintiira	2	10	0
Niittykirvinen	0	0	0
Keltävästäräkki	0	0	0
Västäräkki	2	4	0
Kivitasku	0	0	0
Ruokokerttunen	30	17	9
Pajusirkku	12	24	9

Taulukko 2. Sorsien esiintyminen 10 vrk:n jaksoissa Kattilalahdella–Haminalahdella elo–lokakuussa 1985 ja 1998. Taulukkoon on merkitty suurempi määrä jakson aikaa suoritetusta kahdesta laskennasta.

	Elokuu						Syyskuu						Lokakuu					
	I		II		III		I		II		III		I		II		III	
	85	98	85	98	85	98	85	98	85	98	85	98	85	98	85	98	85	98
Haapana	38	35	39	23	164	11	152	2	155	5	107	4	25	2	7	2	2	0
Tavi	23	7	117	5	25	2	26	2	10	0	9	3	1	0	0	1	0	0
Sinisorsa	76	13	164	16	139	22	171	6	112	10	170	5	185	11	37	29	13	19
Jouhisorsa	10	0	32	0	17	0	52	0	25	0	4	1	3	0	0	0	0	0
Heinätavi	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lapasorsa	18	1	29	0	16	0	6	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kattilalahdelle ilmeisesti siirtyi silloin pesimään osa aikaisemmin lähellä olevan Veitsiluodon kupeessa ruohottuneilla tukkipuomeilla pesineistä pareista.

Kahlaajien määrä lahdilla on vähentynyt jatkuvasti 1960-luvulta lähtien (esim. Jaakkola ym.1973), koska laidoilla olleet ruoppausmassa-alueet ja rannat ovat vesoittuneet. Jäljellä olleet kahlaajat katosivat rantasiipiä lukuunottamatta veden pinnan noston takia lähes kokonaan, koska vesi peitti niiden pesimäalueina olleet vähäiset rantaniityt siirtäen vesirajan pensaikkoihin. Samasta syystä myös ruokokertusten ja pajusirkkujen määrä väheni.

Myös lokit ja tiirat menettivät kunnostuksessa pesimäkareja ja -kiviä. Kattilalahti on pikku- ja harmaalokin ensimmäisiä pesimäpaikkoja Kemlin rannikolla. Niistä pikkulokin pesintä on kuitenkin ollut satunnaista.

Muuttajien määrä väheni romahdusmaisesti

Kattilalahdella ja Haminalahdella lepäilevien sorsien määrät on laskettu elo-lokakuussa vuosina 1985 ja 1998 (taulukko 2).

Kunnostuksen vaikutus muutavien ja ruokailevien sorsien määrään on ollut vielä suurempi kuin pesiviin kantoihin. Puolisukeltajasorsia viihtyy lahdilla enää vain noin 10 % ennen kunnostusta olleista määristä. Myös kokosukeltajien määrä on vähentynyt reilut 30 %. Myöskään joutsenet eivät enää hakeudu lahdille entiseen tapaan, sillä kymmenpäiset parvet ovat supistuneet muutamaiin vierailijoihin. Ainoa runsastunut laji on harmaalokki, sillä Holstinharjun kaatopaikalla ruokaileva tuhatpäinen parvi on ottanut lahdet yhdeksi levähdyspaikoistaan.

Vähenevien syyt

Lintuharrastajat esittivät jo kunnostuksen suunnitteluvaiheessa kritiikkiä siitä, että ruoppauspaikoiksi oli valittu osa parhaista sorsamatallikoista. Huomattavasti ruoppauksia suurempi vaikutus on kuitenkin ollut veden pinnan nostolla. Se on tuhonnut suuren osan puolisuukeltajasorsien ruokailupaikoista ja useiden lajien rantaniityillä,-ruovikoissa ja -pensaikoissa olleista pesimäalueista. Veden pinnan nosto on lisännyt selvästi myös lintuja häiritsevää kalastusta lahdilla. Mielestäni lahtien kunnostus olisi ollut onnistunut ilman

veden pinnan nostoa. Tämä toimenpide oli tarpeeton, koska lahtien rehevöityminen pysyi voimakkaan läpivirtaaman takia hyvin kurissa. Lintujen kannalta olisikin toivottavaa, että veden pinta laskettaisiin entiselle tasolle. Myös lintuja häiritsevää kalastusta pitäisi saada loppumaan. Tämän ei pitäisi olla vaikeaa, koska lähellä sijaitsevilla Makeanvedenaltaalla ja merellä on yltä kyllin kalastusmahdollisuuksia.

Kirjallisuus

- Heiska J., Kärkkäinen J., Rauhala P. & Ylimaunu J. 1994: Kemlin Kattilalahden ja Nällin ranta-alueiden pesimälinnusto. *Sirri* 19:3–6.
- Jaakkola J. & Rauhala P. 1973: Kemlin linnuston muutoksista v. 1945–1972. *Lintumies* 8:1–6.
- Koskimies P. & Väisänen R.A. (toim.) 1986: Linnustonseurannan havainnointiohjeet. HY:n eläinmuseo.
- Rauhala P. 1994: Kemlin-Tornion seudun linnusto 2. Omakustanne, Raahe 274 s.
- Rauhala P., Ylimaunu J. & Heikkuri O. (toim.) 1990: Kemlin arvokkaimmat linnustokohteet. Kemlin kaupungin ympäristönsuojelujulkaisu n:o 5.

Junttonkatu 4 as. 20, 94100 Kemlin pentti.rauhala@pp.inet.fi